

Лук'янчук, Георгій. Биківнянські могили як спільне місце пам'яті: «Польська лінія» [Текст] // Українське слово. – 2020. – 23 верес.-7 жовт. (№ 37/38). – С. 7 : фот.

Биківн

**янські могили як спільне місце пам'яті:
"Польська лінія";**

Під високими соснами Биківнянських лісів, що під Києвом, знайшли спочинок близько 100 тисяч людей різних національностей... Але, найбільше українців і поляків... Вони стали жертвами більшовицького Великого терору... 17 вересня 2020 року у Національному історико-меморіальному заповіднику «Биківнянські могили» відбулось урочисте відкриття фотодокументальної виставки «Биківня 1937/1938: польська лінія», організованої Заповідником спільно з Польським Інститутом у Києві. Метою заходу, за словами її організаторів, є висвітлення специфіки масових політичних репресій у польському середовищі Києва, показ окремих доль поляків уродженців Польщі, українців, розстріляних у порядку виконання «польської операції НКВС» і похованих на території таємної спецділянки у Биківнянському лісі.

Це перший міжнародний проект Заповідника, що висвітлює як перебіг «польської операції»

НКВС, так і долі деяких її жертв, похованих у Биківнянському лісі, викликав неабияку зацікавленість з боку небайдужих киян і мешканців передмістя. Серед присутніх були директор Польського інституту у Києві Роберт Чижевський зі своїми колегами, члени Київського товариства політв'язнів та жертв репресій, активісти МГО «Соловецьке Братство», члени Товариства зв'язків з українцями за межами України «Україна - Світ», громадські діячі Києва, журналісти, наукові співробітники заповідника, спадкоємці репресованих.

Ще до початку офіційного відкриття люди почали збиратися перед банерами і знайомитися з матеріалами, підготовленими та ретельно відібраними науковцями Заповідника. Це - маловідомі документи з фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, приватних зібрань тощо.

Захід відкрила заступник генерального

директора з наукової роботи Заповідника Тетяна Шептицька. Вона підкреслила важливість Биківнянських могил як спільного місця пам'яті для українського та польського народів, як місця, що символічно єднає країни-сусіди не лише в болю та сумові за втратами, а й в прагненні зберігати та захищати демократичні цінності. Тетяна Шептицька зазначила, що виставка зосереджена на долях поляків Києва й області, які були знищені радянськими каральними органами в процесі виконання оперативного наказу НКВС СРСР № 00485 від 11 серпня 1937 року. Персонали, представлені на стендах виставки демонструють всеохопність «польської операції» НКВС, адже під розстріл потрапили громадяни СРСР польського походження (актори, священники, домогосподарки), так і представники інших національностей. «Такі виставки для нас - це ще одна можливість нагадати, що братські могили Биківні не є безіменними. І чим більше буде подібних проєктів, тим більшою стане обізнаність людей щодо логіки і наслідків Великого терору, кращим - усвідомлення своєї історії, і, як наслідок, тим

міцнішою буде співпраця і взаєморозуміння між українським і польським народами», - додала Тетяна Шептицька. Насамкінець вона подякувала усьому авторському колективу виставки, а також тим, завдяки кому проект вдалось реалізувати - колишньому директору Заповідника Богдану Біляшівському, колишньому директору Польського інституту у Києві Бартошу Мусяловічу, а також теперішньому його очільнику - Роберту Чижевському.

Виступ Директора Польського Інституту у Києві Роберта Чижевського на відкритті виставки «Польська лінія»

Учасники заходу запалили лампадки на братських могилах і вшанували пам'ять жертв сталінізму хвилиною мовчання (на передньому плані – заступник директора з наукової діяльності Національного заповіднику «Биківнянські могили» Тетяна Шептицька та Директор Польського Інституту у Києві Роберт Чижевський)

Директор Польського Інституту у Києві Роберт Чижевський зазначив, що поляки на Київщині завжди були не чужоземцями чи окупантами, а так само місцевим населенням. Однак у часи Великого терору вважатися поляком стало набагато небезпечніше, ніж належати до будь-якої іншої етнічної спільноти. Людей розстрілювали за антирадянську агітацію, або за шпигунство на користь Польщі.

В ході «польської операції» НКВС загинуло понад 100 тисяч осіб, а тисячі цих жертв поховані у Биківні. Роберт Чижевський також підкреслив, що дата відкриття виставки була вибрана не випадково, адже саме 17 вересня 1939 року Радянський Союз напав на територію Польщі. В результаті агресії країна втратила 48% своєї території, кілька сотень тисяч польських громадян різних національностей було депортовано, багато загинуло від рук НКВС. Частина з них похована на території колишньої спецділянки НКВС СРСР у Биківнянському лісі.

Тож 17 вересня 2020 року в Міжнародному меморіалі жертв тоталітаризму 1937-1941 рр.

відкриттям виставки «Польська лінія» в Биківні відзначали і 81-у річницю вторгнення радянських військ на терени тогочасної Польщі. На думку Директора Польського Інституту, треба усвідомлювати (і виставка це ясно показує), що злочини, вчинені Радянською владою до Другої світової війни і під час війни, є злочинами одного й того самого режиму та логічно пов'язані між собою. Роберт Чижевський подякував колективу Заповідника за можливість організації цієї виставки і підкреслив важливість збереження пам'яті про жертв радянської влади: «Це спільний біль... Це спільна пам'ять... Це те, що об'єднує нас і змушує схилити голови...».

Директор Галузевого державного архіву Служби безпеки України Андрій Когут особливо наголосив, що відновлення імен тих, кого комуністичний режим хотів викреслити з людської пам'яті, є вкрай важливою справою, адже йдеться не лише про науковий пошук, а й про повернення родинам репресованих правди про їхніх рідних. Він також зазначив, що ГДА СБУ зі свого боку робить й робитиме усе можливе, аби документи радянських

репресивних органів були відкритими для вивчення.

Колишній генеральний директор Заповідника (2015-2020), історик Богдан Біляшівський окреслив актуальність проекту, наголосивши: «Ця виставка є, з одного боку, нашим зверненням до історії, а з іншого - застереженням тим силам, які прагнуть відновлення тоталітаризму, прикриваються дуже схожою сталінською риторикою». Він розповів про деякі факти з підготовки «польської національної операції», зацитувавши декілька пунктів із так званого роз'яснювального листа НКВС до цієї операції, які нині звучать, ніби уривки з фантастичного твору, а у 1937-1938 рр. спричинили загибель десятків тисяч мирних громадян.

Вчений секретар Заповідника Валерій Філімоніхін проаналізував місце «польської операції» НКВС у контексті Великого терору. Підсумувавши втрати, яких зазнало польське населення УРСР, а також загальні втрати тогочасної України, він зазначив необхідність здійснення не лише наукової чи людської, а й правової оцінки злочинів сталінізму.

Полковник юстиції у відставці, дослідник Биківні та масових політичних репресій 1930-х років Андрій Амонс ознайомив присутніх із інформацією про обставини відкриття й закриття кримінальної справи про поховання у Биківнянському лісі, а також розповів про довготривалі процеси відновлення правди про ці поховання.

Дуже зворушливим виявився виступ Тамари Левадної - правнучки Люціана Михальського, головного бухгалтера Кожанського цукрового заводу, чия історія представлена на виставці. В її розповіді відбився ще один важливий аспект: комуністична влада нищила не лише окремих людей, вона ставила під загрозу подальше існування родини репресованих, а також намагалась чинити так, щоб місцеві поляки навіки забули про своє походження.

Скорботною нотою прозвучав вірш польського поета Збігнева Герберта «Гудзики» у виконанні акторки аматорського польського театру «MEWAropolsku» Мар'яни Грицків.

Після відкриття виставки за традицією учасниками заходу разом із представниками Польщі відбулося покладання квітів, запалення

лампадок на українських та польських могилах Меморіального комплексу «Биківнянські могили» та вшанування пам'яті загиблих поминальним дзвоном і хвилиною мовчання.

Виставка на території Заповідника експонуватиметься по 25 жовтня 2020 року.